

והבירור לכך שאינו מתייחס הוא אם מחזור אחר האבידה ללא הכרזה. ולכן המוצא יניח ולא יכריז והלה יבוא ויתן סימן. וזהו ששאלו להלן 'בא ישראל ונתן בו סימן...' — בא מעצמו דוקא. (צ"ב לפי הסבר זה, אם אכן יש לחוש שאין כאן יאוש, מדוע ייפטר מהכרזה, עכ"פ להרא"ש שספק באבידה חייב להכריז).

'אמר ליה: מצא כאן ארנקי מהו? אמר ליה: הרי אלו שלו. — בא ישראל ונתן בה סימן מהו? אמר ליה חייב להחזיר. תרתי?!...' — אין גורסים 'אמר ליה: תרתי?' שהתלמוד הוא שמקשה, ולא רב יהודה, כי אם נראה לו פשוט שאינו חייב להחזיר, מדוע שאל לו. (תוס' הרא"ש. והרשב"א גרס 'אמר ליה' ותמה. וע' ריטב"א [ב'חדשים] וחדושי רעק"א).

'חייב להחזיר... לפנים משורת הדין' — כתב המרדכי שכופים אותו להחזיר, הגם שהוא בגדר 'לפנים משורת הדין'. [ולכן נקט לשון 'חייב להחזיר'. בהגר"א רס סקט"ו; שו"ת צמח צדק פט]. והרא"ש כתב שאין כופים לעשות לפנים משורת הדין. (וכתב בצ"צ שם שכוונת הרא"ש לכפיה בשוטים, אבל בירידה לנכסיו או בשמתא — כופין).

עוד כתבו הפוסקים (ע' במרדכי שם וברמ"א רס,ה), שאם המוצא עני והמאבד עשיר — אינו חייב. (ואפשר שזוהו רק כשיטתו שכופים להחזיר, אבל מצד מדת חסידות ועשיית הטוב והישר — אף בעני ראוי הדבר. ע"ש בהגר"א). בספר אילת השחר כתב להסתפק האם כופים להחזיר האבידה עצמה, או די בהחזרת דמים, שהרי רואים שיש חילוק בין עשיר לעני, הרי שהעיקר משום הפסד וחסרון. מאידך י"ל כיון שמחויב להחזיר, כבר מחויב את החפץ עצמו.

'רבי אמי אשכח פרגיות שחוטות בין טבריא לציפורי, אתא לקמיה דר' אסי... זיל שקול לנפשך' — כאן לא הזכירו לחלק בין רוב נכרים לרוב ישראל — שסמך על דברי רבא דלעיל. [ואע"פ שאין מעמידים שוחטים לעוף, שהרי אינו נמכר במקולין אלא כל אחד שוחט לעצמו ואוכל — אפשר להעמיד ברוב ציידים של אותו מקום מישראל, ונוהגים היו לשחוט מיד כדי שלא יברחו, לכך הבשר כשר. רשב"א ור"ן].

והראב"ד הוכיח מכאן (מזה שהתירו פרגיות ואין לפרש ברוב נכרים שהרי דרכם להישחט בבית, כנ"ל) לפסוק להלכה שאפילו ברוב ישראל מותר. אך אין כן דעת רוב הפוסקים.

והגר"א (חו"מ רנט סק"ז) תמה, הלא רב אסי עצמו חילק לעיל בין רוב ישראל לרוב נכרים? ואולי הראב"ד גרס לעיל 'רב אשי' כפי שכתוב כן בחדושי הר"ן. [וכיו"ב בשבת מה: הביאו התוס' 'רב כהנא ורב אסי' ולפנינו 'רב אשי'. וכן ברי"ף להלן מב: גרס 'רב אסי' ולפנינו 'רב אשי']. אך נראה שאין זה רב אשי האחרון אלא היינו רב אסי, וסמ"ך ושי"ן מתחלפות. ויש ספרים שכתוב כאן 'אתא לקמיה דרבי אבא' — ע' בראשונים.

עוד אפשר שסובר הראב"ד ש'רב אסי' לחוד ו'רבי אסי' לחוד. וכן כתבו התוס' בחולין יט. ובשבת מה: וע' בספר תולדות תנאים ואמוראים (היימאן). ועוד יש להעיר לדברי הרש"ש (בביצה ו). שמצינו רב אסי בתראה, לאחר אביי ורבא. והריטב"א תירץ באופן אחר; מדובר שבא ישראל ונתן סימניה (ולכאורה תירוץ זה אתי שפיר רק אם סימנים דאורייתא, שהרי מדאורייתא היה לו לילך אחר רוב כנענים ולפסול השחיטה, וע"י נתינת הסימנים הוא מתיר איסור תורה).

דף כה

זרמינהו: מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן חייב להכריז... — ובודאי הכוונה

להכריז על הכל, כדי להחזיר שניהם בנתינת סימן לאחד, שאם לא כן מה בא התנא להשמיענו (עפ"י הריטב"א).

'צבורי פירות... שלשה מטבעות זה על גב זה...' — ואינם בכלל סימן העשוי לידרס שלדברי רבה (כב:) אינו סימן — שמדובר בפירות שאסור לעבור עליהם ולא ידרסום. וכן מעות, מפני חשיבותן כל המוצא אותן ראשון נוטלן, הלכך אינם עשויים לידרס (ראשונים — לעיל כב: ואולם לענין מטבעות המונחות כמגדל ברשות הרבים, כתב הריטב"א כאן שנראה שלדברי הכל עשויות לידרס בנקל ואינם סימן).

'לא שנו אלא של מלך אחד כעין שלשה מלכים... רויחא תתאה, ומציעא עילויה וזוטא עילויה... אבל של מלך אחד דכולהו כי הדדי נינהו, אע"ג דמנחי אהדדי הרי אלו שלו, אימר אתרמויי אתרמי ובהדי הדדי נפול' — לכאורה נראה שהדבר נדיר מאד, שיפלו בצורה זו. [וגם אם נפרש שלא נפלו כך מן הגובה, שזהו דבר בלתי סביר לחלוטין שיסודרו כך, אלא חוששים שהניח כיסו והיה בו חור, או ישב באותו מקום ונפלו, מ"מ זה אין מצוי כלל, על כל פנים במטבעות חלקות ומהוקצעות כאותן של זמנינו. והגם שאין דרך להניח מטבעות ברה"ר, נראה שיותר רחוק שיפלו כך], ומדוע לא ייחשב זה לראיה שהונחו, ולסימן? ואולי הכוונה שאע"פ שבאמת קרוב לודאי שהניח, בכל זאת מתיאש כי סבור שהמוצא לא ירגיש ולא ישים אל לבו צורת עמידתם, שאינו שינוי של ממש, ויתלה שכך איתרמי. לא כן כאשר מונחים כמגדל, סולם ואבני בית קוליס, שצורות חריגות הן — אינו מתיאש, כי תולה שהמוצא ישים אל לבו שודאי הונחו כך. [שו"ר כעיקר הדבר בריטב"א. ובכך מיושבת קושיית הר"ן הואיל וחוששים שמא נפלו זה על גב זה, כיצד מנין הוי סימן. ויצא לחלק בין מפוזרים לכנוסים. אך להאמור ניחא, כי באמת מסתבר שהניח וידוע מנינם].

'מאי איריא תלתא, אפילו תרין נמי? אמר רבינא: טבעא מכריז' — יכול היה לתרין: תרי — איתרמויי אתרמי ובהדי הדדי נפול, אלא מתרין את האמת שטבעא מכריז. [ואין לומר שפשוט היה לו שגם תרי לא איתרמי שנופלים זה על זה, שאם כך הרי ודאי הונחו ולא נפלו, והיה המקום סימן. ואולם הראב"ד מתרין (וכן צידד הריטב"א) שדברים קטנים כמטבעות, אי אפשר לכיין המקום] (עפ"י הרא"ש. ועתוס').

ונפקא מינה — אילו יכריז באופן שאין במשמעות דבריו שתי מטבעות, שאז לכאורה היה מועיל גם מנין שנים כסימן (ע' במובא לעיל כ:). אך כיון שבשנים ניתן לתלות בנפילה — אין כאן סימן כלל. וכן מבואר בפוסקים (עתוס'; שט"ע חו"מ רסב, יב ובסמ"ע) שלדעת האומר צריך שיהו מונחים כמגדל, דוקא בשלש מטבעות אבל שנים אפשר שנפלו ואין זה 'מגדל'.

עוד יש לפרש שההנחה בקושיא היתה שמכריז 'אבידה מצאתי', ואינו מזכיר כלל מטבעות, ולכך שאלו 'אפילו תרי נמי'. ולפי הנחה זו אפילו בדרך נפילה מועיל, כי די במה שאומר שנפלו לו מטבעות. ותרצו שמכריז 'מטבעות' ולפיכך אינו סימן בשנים, והוא הדין כשמונחים זה ע"ג זה אינו סימן בשנים, שמא כך ארע שנפלו (הריטב"א). ואין להקשות כשמוצא שנים לא יכריז 'מטבעות' אלא 'אבידה מצאתי' — כי כיון שבכל אבידה מודיע מה מצא, וגם במטבעות אם מצא יותר משנים, הרי שבוה שאומר 'אבידה' סתם, שוב ידעו כולם שמצא שנים. עפ"י 'שם הך' שיעור נט. וע' שטמ"ק).

(ע"ב) 'כאבני בית קוליס' — יש לשאול ממה שאמרו (בסנהדרין סג:) אין נותנים סימן לעבודה זרה ואין מזכירים שמה מלבד אותן הכתובות בתורה. ומדוע הוצרכו להזכיר שמה, היה לומר רק אחת

מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן ותו לא. ואומר רבנו תם ששמה 'קילוס' לשון שבה, וחכמים כינו אותה לגנאי — 'קוליס' כמו לעג וקלס (מובא בתורא"ש; תוס' סנהדרין סד.).

'מפני שיכול לומר לו של אמוריים הן' — לא אמרו 'מפני שהן של אמוריים' — משמע שאעפ"י שאינו ודאי של אמוריים כגון שהיה הכותל שנים רבות של אבותיו ואפשר שהעלה חלודה משעה שנתנו אבותיו שם, אעפ"כ הן שלו, שכיון שיש אפשרות לתלות מימות אמוריים היה שם ולא הוחזק ישראל זה בממון לעולם, הרי הוא של מוצאו — כמו שכתב הרא"ש (תורת חיים).

*

'אמר רבי יצחק מגדלאה: והוא שעשויון כמגדליון' — כתב מהר"ץ חיות (כאן ובספרו 'מבוא התלמוד' ז') שהרבה אמוראים שהוזכרו בתלמוד בהלכה אחת או בהלכות בודדות, כינום בבית המדרש על שם אותה הלכה שנאמרה בשמם. והביא כמה דוגמאות לדבר. והרב החכם ר' ראובן מרגליות הרחיב וביסס ענין זה בספרו 'לחקר שמות וכינויים בתלמוד'. ואסף איש טהור משני התלמודים ומן המדרשים את שמות החכמים שכוננו על שם מאמריהם. (ע"ע ערכין כח: 'א"ר חייא בר אמי משמיה דחולפנא...') — לענין משמר המתחלף ביום שפגע בו יובל).

דפים כה — כו

ציונים וראשי פרקים לעיון

(כה:) 'מצא בגל ובכותל ישן — הרי אלו שלו...'

(כו:) 'מצא בחנות — הרי אלו שלו.'

— הראשונים ז"ל נתנו טעמים שונים מדוע אין בעל הגל והכותל, או בעל החנות, קונה את האבידה, והלא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו; —

התוס' כתבו שחצר אינה קונה דבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם, כמו כאן שמוצנע בעובי הכותל. (וכן כתב הרא"ש להלן לענין פונדק, שאין בעל הבית קונה מפני שהוא משכירו תדיר ולא עתיד לימצא לו). והרשב"א כתב על תירוץ זה שאינו מחזור בעיניו. ואפשר שכוונתו לחלוק על עיקר דין זה. (וע"ע בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב מד ושו"ת אור לציון ח"א חו"מ ז').

הרמב"ם (גולה ואבדה טז, ח) פרש, לפי שהחפץ אבוד ממנו ומכל אדם, לפיכך הוא של מוצאו ולא קנתה לו חצירו. וטעם יש בדבר: 'ומה אבידה של אדם אמרה תורה אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זו שנפלה לים שאבודה ממנו ומכל אדם, קל וחומר למטמון קדמוני שלא היה שלו מעולם והוא אבוד ממנו ומכל אדם. לפיכך הוא של מוצאו'. (והראב"ד השיגו, שהרי החפץ ברשותו ואינו דומה לוטו של ים. וע' בספר אור שמח ובחידושו על הש"ס).

והראב"ד (שם) כתב שלכך אינו קונה, לפי שהיא חצר שאינה משתמרת, ואינה קונה לו אלא אם עומד בצדה ואומר שתקנה לו. (גם הרמב"ם כתב (שם בהלכה ד) טעם זה לענין מעות שנמצאו בחנות).

עוד תירץ הראב"ד (מובא ברשב"א), שמדובר בגל ובכותל בחורשין, שהם הפקר. (ובחנות יתרץ שאינה